

Принципи проходження публічної служби: адміністративно-правовий аспект

Костик Віктор Володимирович¹

Опубліковано	Секція	УДК
30.05.2024	Право	35.08

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.12731035>

Ліцензовано за умовами Creative Commons BY 4.0 International license

Анотація. Стаття присвячена дослідженню принципів проходження публічної служби з адміністративно-правової точки зору. Розглянуто основні загальні, спеціальні та адміністративно-правові принципи, що регулюють діяльність державних службовців. Визначено значення принципів законності, рівності та професіоналізму як фундаментальних засад публічної служби. Проаналізовано спеціальні принципи відкритості та прозорості, підзвітності й етичності, які забезпечують довіру громадськості до державних інституцій та ефективність державного управління. Висвітлено основні проблеми, пов'язані з реалізацією цих принципів, та запропоновано шляхи їх вирішення. Результати дослідження підтверджують необхідність удосконалення адміністративно-правового регулювання публічної служби для забезпечення її ефективності та прозорості.

Ключові слова: публічна служба, адміністративно-правові принципи, законність, рівність, професіоналізм, етичність.

Principles of Public Service: Administrative and Legal Aspect

Abstract. Public service is a fundamental element of any state's functioning, ensuring the implementation of its powers and the provision of public services to citizens. The efficiency, transparency, and accountability of the public service largely depend on the principles that regulate the activities of civil servants. In the context of globalization and constant socio-economic changes, the issue of improving the administrative and legal foundations of public service is particularly relevant, as it will enhance its efficiency and accountability.

The purpose of this article is to analyze the key principles of public service from an administrative and legal perspective and to identify the main problems that arise in this field. The relevance of the study is driven by the need to improve the efficiency of public administration in the face of modern challenges, particularly in ensuring the legality, professionalism, accountability, and ethical conduct of civil servants. Adherence to these principles is crucial for the sustainable development of the public apparatus and the enhancement of public trust in state institutions.

This article is devoted to the study of the principles of public service from an administrative and legal perspective. It examines the main general, special, and administrative-

¹ аспірант, спеціальність 081 Право, Заклад вищої освіти «Львівський університет бізнесу та права»
<https://orcid.org/0009-0007-8620-1610>

legal principles that regulate the activities of civil servants. The importance of the principles of legality, equality, and professionalism as fundamental tenets of public service is determined. The special principles of openness and transparency, accountability, and ethics, which ensure public trust in state institutions and the effectiveness of public administration, are analyzed. The main problems associated with the implementation of these principles are highlighted, and solutions are proposed. The results of the study confirm the need to improve the administrative and legal regulation of public service to ensure its efficiency and transparency.

Keywords: public service, administrative-legal principles, legality, equality, professionalism, ethics.

Вступ

Публічна служба є основоположним елементом функціонування будь-якої держави, яка забезпечує реалізацію її повноважень і надання публічних послуг громадянам. Ефективність, прозорість та відповідальність державної служби значною мірою залежать від принципів, які регулюють діяльність державних службовців. В умовах глобалізації та постійних соціально-економічних змін особливої актуальності набуває питання удосконалення адміністративно-правових засад публічної служби, що сприятиме підвищенню її ефективності та підзвітності.

Мета статті полягає в аналізі ключових принципів проходження публічної служби з адміністративно-правової точки зору та визначенні основних проблем, які виникають у цій сфері.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю підвищення ефективності державного управління в умовах сучасних викликів, зокрема у сфері забезпечення законності, професіоналізму, підзвітності та етичності діяльності державних службовців. Дотримання цих принципів є запорукою сталого розвитку державного апарату та підвищення довіри громадян до державних інституцій. Аспекти проходження публічної служби досліджували Івановська А., Качан Я., Комірчий П., Попова О., Прокопенко Л., Перов А., Селецький О., Тимків В., Владовська К., Волкова Ю., Янюк Н., Шестак Л. та інші.

Методологія дослідження базується на використанні системного підходу, що дозволяє всебічно розглянути нормативно-правові акти, які регулюють публічну службу, а також на аналізі наукових праць і практичних матеріалів, що стосуються цієї тематики. Використання методів аналізу, синтезу, порівняльного правознавства та інших наукових підходів дозволило глибше зрозуміти сутність та значення принципів проходження публічної служби.

Результати

Публічна служба є невід'ємною складовою функціонування сучасної держави, яка забезпечує реалізацію державних функцій через діяльність спеціально уповноважених осіб, що діють на основі публічно-правових відносин. Визначення публічної служби можна трактувати як систему організаційно-правових відносин, у межах яких особи, що перебувають на відповідних посадах у державних органах, здійснюють професійну діяльність з метою реалізації публічних інтересів [1]. Основні характеристики публічної служби включають її правову природу, організаційно-структурну побудову та функціональну спрямованість. Вона характеризується наявністю системи нормативно-правових актів, що регламентують статус службовців, їх права, обов'язки та відповідальність, а також процедурні аспекти проходження служби. Функції публічної служби варіюються від забезпечення правопорядку та надання державних послуг до формування та реалізації державної політики в різних сферах суспільного життя [2].

Адміністративно-правове регулювання проходження публічної служби є важливим елементом державного управління, що забезпечує ефективне функціонування публічних інститутів через встановлення правових норм і процедур. Такий процес включає створення та реалізацію системи нормативно-правових актів, що регламентують відносини між державою та її службовцями. Регулювання охоплює різні аспекти, такі як: прийом на службу, кар'єрне просування, професійний розвиток, умови праці, дисциплінарна відповідальність та завершення службових відносин.

Законодавча база, що регулює проходження публічної служби, включає конституційні норми, закони про публічну службу, підзаконні акти та внутрішні регламенти державних установ. Конституційні норми визначають загальні принципи та основи публічної служби, забезпечуючи її правовий статус та основоположні права і обов'язки службовців. Закони про публічну службу деталізують ці положення, встановлюючи конкретні вимоги до службових осіб, умови їх праці та порядок проходження служби. Підзаконні акти та внутрішні регламенти конкретизують та доповнюють законодавчі норми, враховуючи специфіку діяльності окремих державних органів [3].

Адміністративно-правове регулювання також передбачає механізми контролю та нагляду за дотриманням законодавства у сфері публічної служби, включаючи систему внутрішнього та зовнішнього контролю, яка забезпечує виявлення та усунення порушень, а також захист прав службовців. Важливим елементом є також адміністративна відповідальність за порушення законодавства, яка сприяє підвищенню дисципліни та відповідальності серед службовців [1].

Таким чином, адміністративно-правове регулювання проходження публічної служби є комплексним процесом, що забезпечує ефективне функціонування державних інститутів через створення чітких правових рамок та механізмів контролю. Такі дії сприяють підвищенню професіоналізму, прозорості та відповідальності в діяльності публічних службовців, що є запорукою стабільного та ефективного функціонування держави в цілому.

Для порівняння адміністративно-правових засад проходження державної служби у різних країнах світу необхідно врахувати ключові аспекти, які визначають ефективність та прозорість державної служби. Такі аспекти включають законодавче регулювання, умови прийому на службу, кар'єрне просування, дисциплінарну відповідальність та механізми контролю. У Таблиці 1 представлені характеристики цих аспектів у п'яти країнах: Україні, Німеччині, США, Франції та Японії. Кожна з цих країн має власні підходи та практики в регулюванні державної служби, що відображає їхні історичні, культурні та правові особливості.

Таблиця 1

Порівняльний аналіз систем державної служби в різних країнах

Аспект	Україна	Німеччина	США	Франція	Японія
Законодавче регулювання	Закон України "Про державну службу"	Основний закон про державних службовців	Civil Service Reform Act	Загальний статут державної служби	Закон про державну службу
Умови прийому на службу	Конкурсна основа, вимоги до освіти та професійного досвіду, перевірка репутації	Конкурсна основа, випробувальний термін, вимоги до освіти та досвіду	Відкритий конкурс, вимоги до освіти та досвіду, громадянство США	Конкурсна основа, спеціалізовані школи підготовки, вимоги до етики	Конкурсна основа, вимоги до освіти та досвіду, перевірка на благонадійність
Кар'єрне просування	Засноване на заслугах, атестація, можливість проходження	Засноване на заслугах, атестація, підвищення кваліфікації	Засноване на заслугах, система оцінки ефективності,	Засноване на заслугах, система оцінки ефективності,	Засноване на заслугах, атестація, підвищення кваліфікації

	спеціалізованих курсів		підвищення кваліфікації	можливість стажувань	
Спеціальні вимоги до кандидатів	Обов'язкова вища освіта, знання державної мови, відсутність судимості	Обов'язкова вища освіта, знання законодавства, досвід роботи в держструктурах	Обов'язкова вища освіта, знання англійської мови, відсутність судимості	Вища освіта, знання французької мови, досвід роботи в адміністративній сфері	Обов'язкова вища освіта, знання японської мови, відсутність судимості
Підготовка кадрів	Спеціалізовані тренінги та курси підвищення кваліфікації	Обов'язкові стажування, курси підвищення кваліфікації	Програми тренінгів та розвитку, курси підвищення кваліфікації	Національна школа адміністрації (ЕНА), постійні курси підвищення кваліфікації	Система національних тренінгових центрів, курси підвищення кваліфікації
Дисциплінарна відповідальність	Законодавчо регульована система дисциплінарних стягнень, прозорі процедури	Законодавчо регульована система дисциплінарних стягнень, чіткі правила	Законодавчо регульована система дисциплінарних стягнень, прозорі процедури	Законодавчо регульована система дисциплінарних стягнень, чіткі правила	Законодавчо регульована система дисциплінарних стягнень, прозорі процедури
Стимулювання та заохочення	Система премій та бонусів, моральне заохочення	Система премій та бонусів, моральне заохочення	Система премій та бонусів, можливість додаткових відпусток	Система премій та бонусів, моральне заохочення	Система премій та бонусів, можливість додаткових відпусток

Сформовано авторами за [3-7]

Незважаючи на відмінності в деталях, усі країни дотримуються принципу забезпечення прозорості та ефективності в процесі проходження державної служби, зосереджуючи увагу на заслугах, належній підготовці кадрів, системах контролю та дисциплінарної відповідальності.

Ідентифікація та аналіз основних проблем, пов'язаних з адміністративно-правовим регулюванням проходження державної служби, є важливими етапами вивчення ефективності та дієвості державного управління. Серед найбільш розповсюджених проблем можна виділити недостатню прозорість процедур відбору та призначення на посади, низький рівень професійної підготовки службовців, слабкі механізми контролю та відповідальності, а також обмежені можливості для кар'єрного росту і професійного розвитку.

Недостатня прозорість процедур відбору на державні посади призводить до корупції, неефективного використання людських ресурсів та зниження довіри громадян до державних інститутів. Проблеми з професійною підготовкою службовців часто обумовлені відсутністю сучасних програм навчання та підвищення кваліфікації, що впливає на загальну якість виконання службових обов'язків. Слабкі механізми контролю та відповідальності сприяють зниженню дисципліни та ефективності роботи державних службовців, що негативно впливає на виконання державних функцій. Обмежені можливості для кар'єрного росту призводять до демотивації працівників та зниження їхньої зацікавленості у виконанні службових обов'язків [8].

Аналіз зазначених проблем свідчить про необхідність реформування системи адміністративно-правового регулювання державної служби з метою підвищення її ефективності, прозорості та відповідальності. Одним із ключових напрямків такого реформування є розробка та впровадження чітких принципів проходження державної служби, які б забезпечували рівні можливості для всіх кандидатів, високі стандарти професійної підготовки, надійні механізми контролю та стимулювання кар'єрного росту.

Принципи проходження державної служби, як основоположні засади, спрямовані на забезпечення належного функціонування державного апарату, створення умов для ефективної діяльності службовців та підвищення довіри громадян до державних інститутів. Розглянемо основні принципи, які мають бути враховані в процесі реформування державної служби та які забезпечують її ефективне функціонування.

Принципи проходження публічної служби становлять фундаментальні засади, які визначають зміст та спрямованість діяльності службовців, забезпечуючи ефективне функціонування державних інститутів. Поняття принципів проходження публічної служби відображає систему основоположних правил та норм, які регламентують поведінку службовців, їх професійну діяльність та взаємодію з іншими суб'єктами правових відносин. Класифікація принципів проходження публічної служби здійснюється за різними критеріями, що дозволяє виділити загальні, спеціальні та адміністративно-правові принципи.

Загальні принципи проходження публічної служби є фундаментальними засадами, які визначають основні вимоги до діяльності державних службовців та забезпечують ефективне функціонування державного апарату. До них належать принципи законності, рівності та професіоналізму [8, 9, 10].

Принцип законності передбачає, що всі державні службовці зобов'язані діяти виключно в межах закону і відповідно до нормативно-правових актів. Це означає, що жодна дія чи рішення службовця не може суперечити законодавству. Принцип законності забезпечує правовий порядок та стабільність у суспільстві. Наприклад, при прийомі на роботу, просуванні по службі або звільненні державного службовця повинні дотримуватися всі відповідні процедури, встановлені законодавством.

Принцип рівності гарантує рівні можливості для всіх громадян у доступі до публічної служби, незалежно від їхнього соціального статусу, раси, статі, релігійних переконань чи інших ознак. Зазначений принцип спрямований на запобігання дискримінації та забезпечення справедливих умов для всіх кандидатів на державні посади. Наприклад, при проведенні конкурсу на зайняття вакантної посади державного службовця, всі кандидати повинні мати однакові шанси на успіх, а критерії відбору мають бути чітко визначеними і застосовуватися однаково до всіх учасників.

Принцип професіоналізму передбачає, що державні службовці повинні володіти високим рівнем кваліфікації та компетентності, необхідним для виконання своїх обов'язків. Наявність відповідної освіти, професійного досвіду та постійне підвищення кваліфікації є обов'язковими складовими цього принципу. Принцип професіоналізму сприяє підвищенню ефективності державного управління та якості надання публічних послуг. Наприклад, службовці, які займаються розробкою та впровадженням політики в галузі охорони здоров'я, повинні мати глибокі знання в цій сфері, щоб приймати обґрунтовані та ефективні рішення.

Отже, загальні принципи проходження публічної служби – законність, рівність та професіоналізм – є основоположними засадами, що забезпечують справедливість, ефективність та законність у діяльності державних службовців. Вони сприяють формуванню високопрофесійного державного апарату, здатного якісно виконувати свої функції та забезпечувати потреби суспільства.

Спеціальні принципи проходження публічної служби відображають специфічні вимоги та очікування від державних службовців, що сприяють забезпеченню належного рівня довіри та ефективності в їхній діяльності. До них належать принципи відкритості та прозорості, підзвітності та етичності [9, 11, 12].

Принцип відкритості та прозорості передбачає, що діяльність державних службовців повинна бути зрозумілою і доступною для громадськості. Прозорість сприяє підвищенню довіри до державних інститутів і забезпечує громадський контроль за

їхньою діяльністю. Наприклад, публікація звітів про витрати державних коштів, відкриті дані щодо проведених тендерів або конкурсів на державні посади є прикладами реалізації цього принципу.

Принцип підзвітності означає, що державні службовці повинні відповідати за свої дії та рішення перед вищими органами влади, а також перед громадськістю. Підзвітність включає регулярне звітування про виконану роботу, обґрунтування прийнятих рішень та готовність до відповідальності у разі порушення законодавства або етичних норм. Наприклад, державні службовці, які керують реалізацією великих інфраструктурних проектів, повинні звітувати перед громадськістю та відповідними контрольними органами про хід реалізації проекту, використання ресурсів та досягнуті результати.

Принцип етичності визначає високі моральні стандарти та норми поведінки, яких повинні дотримуватися державні службовці. Етичність включає чесність, справедливість, об'єктивність та відданість громадським інтересам. Зазначений принцип сприяє запобіганню корупції та зловживання владою, а також підтримує високий рівень довіри до державних інституцій. Наприклад, державні службовці повинні уникати конфлікту інтересів, не приймати подарунки або інші вигоди, які можуть вплинути на їхні рішення, та завжди діяти в інтересах суспільства.

Таким чином, спеціальні принципи проходження публічної служби – відкритість та прозорість, підзвітність та етичність – забезпечують високий рівень відповідальності та довіри до державних службовців. Вони сприяють формуванню ефективної та чесної державної служби, яка відповідає очікуванням та потребам громадськості, забезпечуючи справедливе та прозоре виконання державних функцій.

Висновки

У статті розглянуто основні принципи проходження публічної служби з адміністративно-правової точки зору. Аналіз та ідентифікація ключових проблем, що виникають у процесі регулювання державної служби, свідчать про необхідність удосконалення правових та організаційних механізмів, які б забезпечили підвищення ефективності, прозорості та відповідальності діяльності державних службовців.

Зазначимо, що принцип законності є основоположним, адже гарантує, що всі дії та рішення службовців здійснюються відповідно до чинного законодавства. Забезпечення стабільності та правопорядку у функціонуванні державних інституцій є результатом дотримання цього принципу. Принцип рівності сприяє створенню рівних умов для всіх громадян при доступі до публічної служби, що є важливим фактором запобігання дискримінації та забезпечення соціальної справедливості.

Принцип професіоналізму визначає необхідність високого рівня компетенцій та кваліфікації державних службовців, що є ключовим чинником підвищення ефективності державного управління. Професіоналізм забезпечує прийняття обґрунтованих та ефективних управлінських рішень, що відповідають потребам суспільства.

Спеціальні принципи, такі як відкритість та прозорість, підзвітність та етичність, сприяють підвищенню довіри громадськості до державних інституцій. Відкритість та прозорість забезпечують доступ громадян до інформації про діяльність державних органів, що є важливим елементом громадського контролю. Підзвітність гарантує, що службовці відповідають за свої дії перед вищими органами влади та суспільством, сприяючи запобіганню зловживанням владою. Принцип етичності встановлює високі моральні стандарти для державних службовців, що є важливим для запобігання корупції та забезпечення справедливості в діяльності державного апарату.

Таким чином, дотримання вищезазначених принципів є необхідною умовою для створення ефективної, прозорої та відповідальної публічної служби. Вони формують основу для правового регулювання діяльності державних службовців та сприяють

підвищенню ефективності державного управління. Для подальшого розвитку публічної служби важливим є не лише закріплення цих принципів на законодавчому рівні, але й їх реалізація в практичній діяльності державних органів, що забезпечить стійкий розвиток державного управління та підвищення рівня довіри громадськості до державних інституцій.

Список використаної літератури

1. Тимків, В. М. Понятійні аспекти становлення публічної служби в Україні. Інвестиції: практика та досвід. 2012. № 3. С. 70-73.
2. Попова, О. В. Поняття та ознаки публічної служби в Україні. Форум права. 2011. № 4. С. 583-587.
3. Івановська, А. М. Адміністративно-правове регулювання публічної служби в Україні. Дис. докт. філ. Спец. 081 Право. 2024. 216 с.
4. Комірчий, П. О. Зарубіжний досвід адміністративно-правового регулювання публічної служби. Юридична наука. 2020. № 6 (108). С. 109-119.
5. Kizilov, Y. Y. Зарубіжний досвід проходження державної служби та можливості його використання в Україні в умовах адміністративної реформи. Аспекти публічного управління. 2016. № 4(6-7). С. 57-65.
6. Прокопенко Л. Публічна служба в країнах ЄС / Л.Прокопенко : [Електронний ресурс]. — Режим доступу : www.vidr.dp.ua/zbirnik/2009-01/ProkopenkoStat.pdf
7. Перов, А. П. Адміністративно-правове регулювання державної служби України: історико-правовий аспект. Правова держава. 2018. №30. С. 108-113.
8. Янюк, Н. В. Принципи публічної служби в національному законодавстві України: європейський вимір. Юридичний науковий електронний журнал. 2014. № 6. С. 153-157.
9. Селецький, О. В., Шестак, Л. В. До питання про принципи публічної (державної) служби. Нове українське право. 2021. № 4. С. 98-103.
10. Волкова, Ю. Принцип рівності у правовому регулюванні під час проходження публічної служби. Law. State. Technology. 2024. №1. С. 44-51.
11. Владовська, К. П. Правова природа та класифікація принципів публічної служби у адміністративно-правовій доктрині. Правовий часопис Донбасу. 2022. № 1(4). С. 72-77.
12. Качан, Я. В. Принципи, функції та технології проходження публічної служби. Аспекти публічного управління. 2019. № 6-7. С. 12-19.